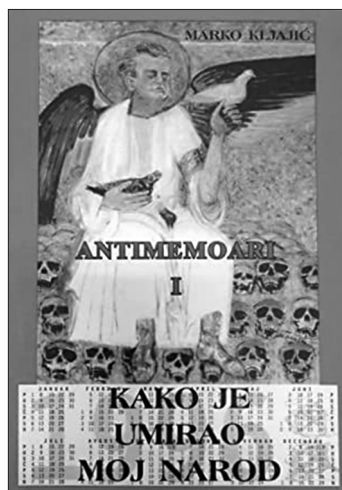

umjetnice od prvih radova (npr. iz 1961. godine) pa do onih suvremenih. Dragocjen je i kao vizualni prilog izbor njezinih slikarskih djela te crteža prikazan na kraju monografije.

Monografija dakle sustavno prikazuje kronološki slijed i evoluciju likovnog opusa Cilike Dulić Kasiba, subotičke naivne slikarice, koja je svojim likovnim djelima senzibilne poetike i svojstvenog izričaja zabilježila autentične momente iz života bunjevačkih Hrvata s područja Subotice, i kao takva stvara više od šezdeset godina. Na 110 raskošno ilustriranih stranica prikazan je njezin autorski razvitak kojeg karakterizira vjernost motivu, koji pri tom ne gubi na svojoj autentičnosti. Autorica monografije tu činjenicu potkrjepljuje i izborom radova koje predstavlja u kataloškom prikazu monografije. Poglavlja studijskog dijela monografije tematiziraju ključne razvojne momente ove autorice, kao što su npr.: Slikarski početak Cilike Dulić Kasiba, Tavankut – specifično likovno središte, Značajni iskoraci, Prijelomni početak sedamdesetih, Među izabranima, Posebni događaji, Devedesete u znaku ponovnih likovnih okupljanja, Novo vrijeme. Posebna poglavlja čini literatura, izbor reproduciranih djela te popis ilustriranih djela ove autorice.

Monografiju je uredila Katarina Čeliković. Odlikuje ju jasna struktura, a tekst prate kvalitetni i sadržajni vizualni dodaci: dokumentarne fotografije iz privatnog i profesionalnog života umjetnice koje su prilog Rajka Ljubića, fotografije radova kao prilog Augustina Jurige, a likovno ju je opremio mr. sc. Darko Vuković.

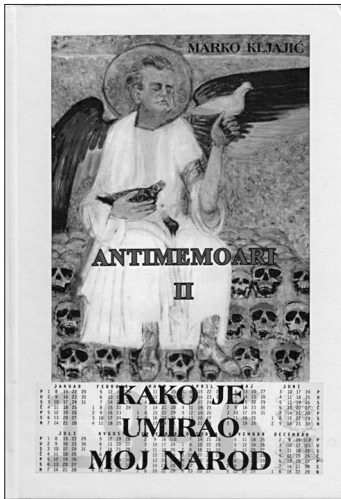
Ljubica Vuković Dulić

Marko Kljajić, *Kako je umirao moj narod: antimemoari I*. Hrvatska čitaonica „Fischer“, 2020., 664 str.; *Kako je umirao moj narod: antimemoari II*. Hrvatska čitaonica „Fišer“, Surčin 2021., 640 str.

Pred nama su prva dva toma voluminozne trilogije prečasnog Marka Kljajića, dugogodišnjeg srijemskog svećenika, pjesnika, publicista, pisca i povjesničara, djelatnika zaslužnog za duhovnu kulturu srijemskih i vojvođanskih Hrvata. Dok iščekujemo pojavu trećeg toma *Antimemoara* ovoga najopsežnijeg, možda i životnog Kljajićeve djela, koje će uskoro biti dostupno i široj čitalačkoj publici, dobro se prisjetiti kratko geneze njegova jednodimenzionalnog prvog izdanja s konca 20. stoljeća, te vidjeti ukratko što sadrže prva dva toma drugog proširenog izdanja.

Prvo izdanje knjige *Kako je umirao moj narod* pojavilo se sada već davne 1996. godine u izdanju subotičke *Hridi*, nakon okončanja ratnih sukoba na prostorima Hrvatske i Bosne i Hercegovine i u tijeku mirne reintegracije istočnih dijelova Republike Hrvatske u vrijeme

Miloševićeve vladavine Republikom Srbijom odnosno tadašnjom SRJ. Drugo izdanje, odnosno prvi tom trilogije *Antimemoari* ima 664 stranice, preuzeo je naslovnicu prvoga izdanja kao i boju korica. Na stranici prije detaljnog sadržaja donosi popis osoba i institucija kojima autor zahvaljuje za pomoć u pothvatu ovoga reizdanja, kao i za prvo izdanje.

Opseg drugoga izdanja je veći po broju stranica od onoga s kraja prošloga stoljeća. Nakon predgovora i riječi autora izneseni su statistički podaci za Srijem iz 1991. godine. Slijedi uvod u problematiku protjerivanja i iseljavanja Hrvata prilikom raspada zajedničke države, u prvoj polovini devedesetih godina 20. stoljeća, najviše s teritorija Đakovačke i Srijemske biskupije, onoga dijela Srijema koji se nalazi u granicama Republike Srbije u okviru koga se nalazi Arhidiakonot Donjeg Srijema s četiri dekanata i 29 župa. Potom je dan detaljan prikaz nemilih događanja s početka devedesetih godina po dekanatima, mjestima i župama. Najprije je prikazan Srijemsko-mitrovački dekanat gdje je naglasak stavljen na selo Hrtkovci i tzv. „hrtkovački sindrom“. Tu

je i prikaz događanja u Nikincima, Platičevu, Rumi, Irigu i samoj Srijemskoj Mitrovici. U petom poglavlju prikazana su događanja u Petrovaradinskom dekanatu, a samom Petrovaradinu je autor s razlogom posvetio stotinjak stranica budući da su u njemu tri župe Rimokatoličke Crkve i jedno svetište i da je prečasni Marko bio dugogodišnji župnik u jednoj od njih. Potom slijedi prikaz događanja u Srijemskoj Kamenici, Beočinu i Srijemskim Karlovcima. Šesto poglavlje posvećeno je Zemunskom dekanatu u kojemu posljednjih godina prečasni Marko pastoralno djeluje i to naseljima ovim redom: Slankamen, Novi Banovci, Beška, Maradik, Indija, Zemun, Novi Beograd i Surčin. Kukujevački dekanat sa župama u Šidu, Sotu, Moroviću i Erdviku, kao i Gibarcu su tema sedmog poglavlja s posebnim osvrtom na stanje u dotičnom dekanatu nakon ljeta 1995. godine. U svim ovim poglavljima gdje opisuje događaje po naseljima i župama, kao i imena obitelji i pojedinaca koji su napustili ove krajeve, autor se često osvrće i na nemila događanja koncem 1944. godine kada su partizani uspostavili svoju vlast u ovom dijelu Srijema te su se neselektivno svetili za ustaška zlodjela civilima, pučanstvu poglavito hrvatske nacionalnosti. Dopuna ovom drugom izdanju je neka vrsta nekrologa župnicima, pastirima spomenutih katoličkih župa u srijemskim mjestima koji su nas napustili odnosno preminuli u periodu između dvaju izdanja ove knjige: vlč. Nikola Kraljević, mons. Boško Radielović, mons. Stjepan Miler, mons. Antun Kolarević, preč. Đuro Kedveš.

Osmo i deveto poglavlje autor je posvetio poteškoćama i patnjama srijemskih svećenika i biskupa u drugoj

polovini 20. stoljeća, od djelovanja zloglasne OZNE četrdesetih do devedesetih godina prošloga stoljeća. Već u devetom poglavlju spomenuo je kraće i događanja na teritoriju Bačke i Banata da bi deseto i jedanaesto poglavlje na nekoliko stranica posebno posvetio ovim regijama Vojvodine. Poglavlja dvanaest i trinaest posvećena su stradanjima Hrvata u zapadnom Srijemu i u Baranji, teritorijima koji su u sastavu Republike Hrvatske. U petnaestom poglavlju autor je opisao događaje i sudbine nekih svojih prijatelja, rođaka, znanaca i subraće početkom devedesetih godina prošloga stoljeća kao i ukratko povijest obitelji iz koje je potekao. Zatim slijedi i kratak osvrt na život Hrvata u susjednoj Mađarskoj kao i osvrt jednog dijela javnosti na njegovu pjesničku zbirku *U osvit trećeg dana* koja je izašla tih teških godina. Za sam kraj ovoga reizdanja autor je dao tiskati jedan intervju s njim tijekom prvog vala kovid pandemije početkom 2020. godine i uoči izdanja ove knjige. Ovo drugo izdanje također obiluje ilustrativnim materijalom, brojnim fotografijama i fotografiranim novinskim člancima koje je autor prikupio.

Drugi tom *Antimemoara* tiskan 2021. godine također je voluminozan, 640 stranica i predstavlja odjek i zbivanja nakon pojave prvoga izdanja knjige *Kako je umirao moj narod*, a dodani su i neki događaji koji nisu spomenuti u *Antimemoarima I*, kao ni u njihovom prvom izdanju. Započinje poglavljem o recenzijama i odjecima na prvo izdanje, bavi se zatim srpskim političarom dr. Vojislavom Šešeljom, odnosno njegovom knjigom koju je pisao tijekom boravka u istražnom zatvoru u Hagu s osvrtom na događaje devedesetih iz njegove vizure i spominjanje prečasnog Kljajića i njegove

djelatnosti, kao i odjekom povratka Šešelja u Srbiju u jednom dijelu ovdašnje javnosti. Slijede novi intervju i prikazi promocija knjige *Kako je umirao moj narod* u raznim gradovima. Autor u narednih nekoliko poglavlja donosi nekoliko životnih priča na način kako samo on to zna. Jedno sadržajno poglavlje je posvetio hrvatskom banu Josipu Jelačiću i Petrovaradinu, odnosno kako je lik Josipa Jelačića živio kroz društva i različite manifestacije u njegovom rodnom mjestu i okolici posljednja tri desetljeća.

Priča o Hrvatskoj čitaonici „Fischer“ u Surčinu je također obrađena dalje u knjizi s obzirom na to da je autor bio sudionik i suvremenik njenog osnivanja kao župnik u Surčinu i da prati njen rad. U nastavku autor je više poglavlja posvetio svom dosadašnjem stvaralaštvu, odjecima njegovih drugih bilo povijesnih, bilo pjesničkih izdanja, njihovim promocijama, privatnim pismima koja je dobivao od prijatelja i simpatizera. U tom tonu autor i završava ove *Antimemoare II*. Daje osvrt na život i rad mnogih drugih pisaca i publicista njegovih suvremenika, ne samo Hrvata, već i Srba i drugih nacionalnosti koje on cijeni kao ljude i stvaraoce. Sve njih poimence navodi, donoseći često i njihove osnovne biografske podatke. Ovaj tom završava kratkom bilješkom o autoru.

Ove dvije knjige trilogije *Antimemoari* koja će uskoro biti kompletirana pokazuju da autor dobro poznaje tematiku o kojoj piše. Sam je proživljavao mnoge teške trenutke spomenute u ovom djelu i bio supatnik svojoj pastvi, vjernicima kraj kojih je živio i kojima je služio. Ne-sebično je pomagao mnogima u životnim poteškoćama tijekom teških trenutaka na ovim prostorima, a nastojao je

sačuvati aktivan kontakt s njima i u no-voj sredini, nastojeći da ne zaborave svoj Srijem odakle su mnogi potekli. Nije štedio truda, energije, svojih sredstava, dobre volje, ponekada dovodeći sebe u opasnost. Veliku većinu spomenutih i opisanih obitelji i pojedinaca je i sam poznao. Možda se neće svatko složiti s povijesnim ocjenama nekih događaja i svim vrijednosnim stavovima autora, ali tko god ga poznaje može posvjedočiti da svojim životom i savješću Marko Kljajić stoji iza ovog voluminoznog djela, kao i iza ostalih iz njegova spisateljska opusa.

Deman Dominik

Marija, Šeremešić, *Monoštor u riječi, slici i pjesmi*, Udruženje građana „Urbani Šokci“, Sombor, 2020., 146 str.

Autorica knjige *Monoštor u riječi, slici i pjesmi* Marija Šeremešić rođena je Monoštorica. Iako ju je životni put odveo u Sombor i gradski način života, njena povezanost s rodnim Monoštorom i ljubav prema kulturi i tradiciji potaknula ju je na životni rad na prikupljanju podataka materijalne i nematerijalne tradicijske baštine, povijesnih činjenica ali i današnje kulture i društvenog života Monoštoraca. Sve to urodilo je plodom izdavanja brojnih knjiga, članaka, znanstvenih radova, ali i aktivnošću u udrugama na polju kulture te suradnjom s udrugama kako u Vojvodini tako i u matičnoj nam domovini te s Hrvatima u R. Mađarskoj. Suradnici u ovoj knjizi su Zlata Vasiljević, Zdenka Mitić i Sonja Periškić Pejak.

Knjiga *Monoštor u riječi, slici i pjesmi* sadrži devet naslova.

Prvi naslov „Bački Monoštor“ donosi opće informacije o selu – lokaciju, prirodno okruženje sela, sastav stanovništva, kratke povijesne crte od najstarijih poznatih zapisa do današnjih dana. Slijedi kratak osvrt utjecaja svega navedenog na način života stanovništva i privredu.

Drugi naslov „Monoštorski rit – raj za lov i ribolov“ opisuje prirodno okruženje i povijesne promjene u prirodi koja okružuje selo. Svakako, kako i naslov kaže, Monoštor se predstavlja kao raj za ribolovce, lovce i ljubitelje prirode i divljine. Nadalje se navode najzanimljivije turističke atrakcije, među ostalim aktivne etno kuće: Etno-kuća „Mali Bodrog“, Etno-kuća „Kuveljčić“, Etno-romska kuća „Romska duša“.

„Riznica tradicije“ naznačuje koliko je prirodno okruženje sela uvjetovalo način života i privredu odnosno korištenje prirodnih resursa za privredu – zanatlije i domaća radinost žena. Žene su tkale, izrađivale već nadaleko poznatu bogato ukrašenu i raznovrsnu šokačku nošnju te razne predmete za kućnu uporabu i ukrase. Stari zanati koje autorica ističe su: klompar – izrada drvenih klompi, rogozar – izrada cekera i asura, korpar – izrada *košareva* i predmeta od vrbovog pruća, izrada metli, pletač ribarskih mreža, kovač i čamdžija.

„Staro i novo“ četvrti je naslov koji naglašava poveznicu tradicijskog i današnjeg odnosno brendiranje tradicijskih proizvoda koji promoviraju šokačku kulturu u cilju turističkih atrakcija. Navode se torte i kolači, riblji paprikaš s neizostavnom mljevenom paprikom, rakija, vino, tijesto, med te proizvodi od ribe i divljači.